

Окупація

Михась Ткач

Оніміло село... Наче хтось передавив перетинок. Снопеліла, пішла в небо після триденного бою вся південно-західна частина – Замлинок і Зачубанка. Хати розстрошено снарядами і спалено до призьб. Стоять дими, як хмари, курить під селом ферма. Чорні обвуглені стіни, мов привиди, посивілі дерева. Згоріло добро, зотліло, як жар, горе...

Матері і діти причаїлися у льохах – голодні і холодні. Блукають по селу з жахливими очима корови, виють в садках покалічені собаки. Ой лихо –лихо! Відступили наші: пішли далі на північ, а на зранену снарядами землю ступив чобіт ката...

Сунуться у село німецькі вантажівки – ціла лавина. Чути автоматні черги...Б'ють чужинці чобітьми у двері, стріляють у дворах курей та качок, палять недопалене, грабують. З уцілілої хати виводять дівчину – підлітка. Услід біжить мати у розпачі, благає відпустити її Надію, бо вона ще дитина. Німець проявляє милосердя – б'є жінку прикладом у живіт...

– Німці, німці! Не виходьте, діти, Боже вас борони! – лунає голос надривно. Луна котиться з одного кутка на інший, як смерч.

Колона машин заповонила вулицю. Постаті чужинців – страшно виглянути. Вересневе сонце нестерпно палить, сушить пролиту кров, сушить нескінченні сльози і не може висушити. На обличчях жах. "Що воно діється? Що буде? Кінець світу!.."

У льосі діда Скорохода, колишнього куркуля, набилося односельців – дихнути нічим. Від безсоння в багатьох схилені голови, туманіє в очах. Діти плачуть, і жінки ковтають ті сльози, як воду.

Варка, невисока повна молодиця, років тридцяти, забилася у сирий куток, обгорнула кофтиною п'ятирічного Грицька, притисла до грудей – так і тримає в зомлілих руках вже другу добу хвору дитину. Знемоглася. Зчорніла – не впізнати жінку. У кишені сухар, і жодної краплі води. А вийти не наслідуюється. Поруч туляться її дві дівчинки: очі припухлі, ротики розкриті від безсоння та спраги.

– І-і...Німець... Чортова душа! Гнида, бля... Попадись зараз на очі, я тобі... Узнаєш, де раки зимують! – промовляє вголос, щоб вгамувати якомсь зболену душу, Варчин чоловік, що сидить тут, у льосі, серед молодниць та дітей.

– Гнате, помовчи. Ось потерпи, бо всіх перестріляють, – просить його Варка.

Однак той не зважає на її прохання. Чоловік він запальний і зовсім нестриманий. Не сидиться в льосі ніяк. Міцний в тілі: могутні плечі аж судомляться від напруги, стискаються від гніву кулаки. Бив би він німця немилосердно, як прадід турка, то біда в нього непоправна: немає лівої ноги по коліно. Було, ще молодим у голод попав під поїзд. Але це його не зломило: працював на рівні з усіма в колгоспі. Кохався в землі, саджав на ній все, що під руки попадалося, доглядав живий світ. І ось його потоптано... У грудях давить, наче там камінь застряв.

Надворі вже обіди, напруга посилюється. Чужинці шастають на подвір'ї Скорохода,

оббивають у саду груші. Чути вигуки, гвалт. І враз кроки біля льоху... у прочинені двері блиснуло світло – німець вирячив очі, щось гаркнув, звів автомата. Страх скував жінок – всі підняли руки, крім Гната. Тиша. Німець той дивиться на Варчиного чоловіка, наче йому заклинило.

– Що, не бачиш? Присвітити? – каже спокійно Гнат. Підступився ближче, підняв свій важкий кулак і вдарив сухорлявого німця в скроню. Він крякнув, випустивши автомат, і гепнувся головою об східці. Що то за кулак Гнатів, міг би розповісти сусід його Лозинка, який минулого літа мав нагоду відчувати під час сварки. І не підвестися німцеві більше ніколи, затих на віки у Скороходовому льосі.

Другий німець, що встиг нагодитися, скорчив обличчя так, наче на нього сім вовків напало, аж позеленів, так ніби в штани наклав. Нараз притис до грудей автомат і затремтів разом з ним. Кулі цвенькнули об цегляну стіну льоху, зойкнула Варка, а Гнат розтулив очі, випустив милицю і, підломивши під себе ногу, впав догори на сиру землю.

Бризнуло промінням під груди гаряче сонце, обцілювало уста Гнатові і покотилося над луками. Все стало на мить біле, осяйне. Бачиться йому, мов уві сні, як чоловіки в білих натільних сорочках топчуть в стоги сіно. Тут і дітвора охляп літає на конях, тягають копиці. Статні молодиці, повногруді, в білих хустках від сонця, в сорочках з помереженими рукавами, гребуть після зібраних копиць сліди, а молоді дівчата, підхопивши подоли спідниць, виносять на довгих жердях з болота сіно. Гнат встромлює в копицю вила – і на стіг... В холодку, під кущем, стоїть невеличке барильце з водою, лежать про запас довгі вилошники, бо обов'язково хтось зламає. Сонце гаряче, чути шурхіт сухого п'яного сіна. "Ще кілька копиць – і вершимо! Готуйте чепілки", – голос зі стогу. Хтось вирубує в кущах чотири вільшані деревця, зв'язує їх до купи парами і подає на стіг "Віршовку!" – гукає стогоправ. І вже чуються Гнатові всілякі звуки: потріскує суха конюшина, дзвенять грицики, відлунює голос жайворонка. І сонце над головою, і небо голубіє безкрає, і пташки довкола, і бджоли, і коники.... І він радіє, що є таке диво, як світ. Що є таке диво, як земля, де він живе, дихає – і не надихається. Де він кохається у праці, тішиться – і не навіщається, бо нема в тій любові ні початку, ні кінця. Що є таке диво, як сонце, без тепла і ласки якого він не може існувати, бо не сам по собі, а одне ціле з ним. Але чого те диво гасне? Окупант поцілів у саме сонце? Потьмарилися обличчя, щезли осяйні луки... Нараз – пітьма...

– Ой, таточку! – зойкнула старша дівчинка.

Сторопіла Варка, до кінця не усвідомивши, що сталося. І всім забракло дихання, наче ті кулі засіли в їхніх грудях – ні крикнути, ні промовити бодай слово.

Деся на подвір'ї крякнув зловісно чорний ворон...То він чатує на зухвалою чужинця... І таки дочекається. Трохи пізніше у витоптаному житі вп'ється кігтями в його дурну голову і виклює очі без зайвих думок, спокійно і зосереджено.

Розлючений вандал – блідий, бо страх Гнат нагнав добрячий – щось белькоче, штовхає жінок і дітей у плечі, щоб швидше виходили із льоху.

Варка стоїть, мов укопана – не може прийти до тями. Тільки зараз вона помічає, що з ліктя і помережаного рукава сорочки сочиться кров. Одна куля одірвала шмат

полотна, вжалила тіло. Дівчатка, що туляться до материних ніг, розмазують сльози з піском на щічках та руках, поглядають на батька, як на Бога, і ротики їх кривляться в судомах.

- Ідіть, ідіть, Варко! - просять її жінки. Вона ступає крок - і дивиться невідь куди, похитується. Зводить очі на Грицька, нараз зойкає, кидається до Гната, що лежить горілиць, зовсім байдужий до всього і кладе поруч нього мертву дитину.

- Ой, Гнатику!.. Підведись, голубчику! Глянь на свого синочка...

Ой, скажи ж хоч словечко. І-і-і, - вдихає в себе повітря, аж задихається, охоплює голову руками. Тіло її якось дивно згинається, як від води коромисло, тремтить - рве волосся, що в одну мить посивіло.

- Шнель, шнель, - чує за спиною.

Жінка зводиться поволі, відтак плює враз в озвіріле обличчя чужинця і в ту ж хвилину, втративши контроль над собою, кидається на нього - тендітні жіночі пальці, як кігті левиці, впиваються в переполохану пику. "Видряпати очі, щоб він ніколи не бачив цього світу", - горить у свідомості.

Німець, притиснутий до стінки, випускає з рук автомат, нестямно прагне вивільнитися: рука, мов паралізована, совається біля кобури...

- Трісь! - ніби хто пугою стьобнув. І тиша...

На порозі льоху з'являється Варка - бліда, розкуйовджена, наче божевільна. Губи тремтять, в очах - сивина.

- Людоньки! - озивається не своїм голосом до жінок, що туляться під хатою одне до одного, оточені німецькими солдатами. - Я задушила його...